

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ
ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В УМОВАХ СТУПЕНЕВОЇ ОСВІТИ
(НА ПРИКЛАДІ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ
ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ АКАДЕМІЇ)**

Поник О.І.

Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Анотація. В статті розглянуто і визначено концептуальні основи підготовки фахівців образотворчого мистецтва в вищих педагогічних навчальних закладах в сучасних умовах розвитку ступеневої освіти.

Ключові слова. культурологічна підготовка, вища освіта, удосконалення системи професійного навчання.

Анотация. Поник А.И. Концептуальные основы подготовки учителя изобразительного искусства на различных ступенях образования (на примере Хмельницкой гуманитарно-педагогической академии). В статье раскрыты и определены концептуальные основы подготовки специалистов изобразительного искусства в высших педагогических учебных заведениях в современных условиях развития образования.

Ключевые слова. культурологическая подготовка, высшее образование, усовершенствование системы профессионального обучения.

Annotation. Popyk A.I. Conceptual bases of preparation of the teacher of the fine arts at various steps of education (by the example of Khmelnytskyi humanitarian-pedagogical academy). In article conceptual bases of preparation of experts of the fine arts in the supreme pedagogical educational institutions in modern conditions of development of education are opened and determined

Key words. Cultural preparation, higher education, improvement of system of vocational training.

Постановка проблеми. Серед пріоритетних напрямів сучасної педагогічної науки вагоме місце посідає дослідження широкого кола питань культурологічної підготовки майбутнього фахівця, зокрема вчителя образотворчого мистецтва, який усвідомлює своє соціокультурне призначення і здатний до творчої самореалізації в художньо-педагогічній діяльності [2].

В преамбулі Закону України «Про освіту» (редакція 1996 року) записано, що метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення його освітнього рівня, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями.

Важлива роль у цьому процесі належить вчителю. У Державній програмі «Вчитель», затвердженій Міністерством освіти і науки України і Президією АПН України 29 листопада 1997 року, зазначено, що завдяки діяльності

вчителя реалізується державна політика у створенні інтелектуального, духовного потенціалу нації, розвитку вітчизняної науки, техніки і культури, збереження і примноження культурної спадщини. У цій програмі поставлені завдання щодо розробки системи підготовки педагогів у вищих педагогічних закладах освіти різних рівнів акредитації за єдиними державними стандартами в системі ступеневої вищої освіти, забезпечення безперервності освіти за освітньо-кваліфікаційними рівнями «молодший спеціаліст», «бакалавр», «спеціаліст», «магістр».

Аналіз досліджень та публікацій. Питання підготовки вчителя образотворчого мистецтва привертають увагу багатьох науковців. Зокрема, основні етапи розвитку та сучасного стану вищезначених фахівців знайшли своє відображення в публікаціях Є. Антоновича, М. Сокальського, І. Небесника. Значний внесок у формування концептуальних основ зробили В. Бутенко, М. Дарманський, В. Шпільчак, І. Удріс, О. Рудницької [1].

Завдання щодо запровадження підготовки фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями було поставлено на державному рівні постановою Кабінету Міністрів України від 24 травня 1997 року № 507.

Постановою Кабінету Міністрів України від 20 січня 1998 року № 65 затверджено Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту). Конкретизація завдань цього Положення із визначенням загальних вимог до спеціалістів педагогічної галузі на рівнях «молодший спеціаліст», «бакалавр», «спеціаліст», «магістр» знайшла своє місце у Концепції педагогічної освіти, схваленій колегією Міністерства освіти України 23 грудня 1998 року. Це положення знаходить своє обґрунтування у пункті 2 статті Закону України «Про освіту», де сказано, що заклади освіти вищого рівня акредитації можуть здійснювати підготовку фахівців за освітньо-кваліфікаційними рівнями, які забезпечать заклади освіти нижчого рівня акредитації.

Мета роботи. Метою роботи є визначення концептуальних основ підготовки вчителя образотворчого мистецтва в умовах ступеневого навчального закладу.

Отримані результати. З підписанням Україною Болонської угоди, система вищої освіти нашої держави поступово переходить на європейські стандарти освіти, що потребує вирішення деяких концептуальних питань. Це стосується і підготовки вчителя образотворчого мистецтва.

Зважаючи на те, що домінантою діяльністю художника-педагога має бути устремління до розвитку творчого потенціалу людини, виховання образного мислення на основі взаємозв'язку різних видів мистецтв, Міністерство освіти і науки України, затверджуючи 15 квітня 1998 року новий перелік спеціальностей і спеціалізацій для підготовки педагогічних кадрів, змінило назву однієї профільної кваліфікації «Вчитель образотворчого мистецтва» на «Вчитель образотворчого мистецтва, етики і естетики» на різних освітньо-кваліфікаційних рівнях.

Великий досвід підготовки вчителів образотворчого мистецтва в Південноукраїнському педагогічному університеті, Криворізькому педагогічному університеті та Прикарпатському національному педагогічному університеті імені Василя Стефаника був покладений в основу розробки пакету ліцензійних документів в Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії. Також, досвід діяльності у якості ступеневого навчального закладу і європейські орієнтири, у Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії дозволив виділити деякі концептуальні основи у підготовці вчителя образотворчого мистецтва. Вони базуються на:

- організаційна схема підготовка в умовах ступеневої освіти;
- принципи художньо-педагогічної освітньої діяльності;
- програмно-методичне забезпечення освітньої діяльності;

Вивчення образотворчого мистецтва у навчальних закладах України є важливим чинником загальноосвітньої і професійної підготовки молоді, який надає широкі можливості для естетичного розвитку особистості,

формування художньої культури, вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між фактами, подіями і явищами. Дизайн, художнє оформлення широко використовуються у різних галузях освіти, сучасного виробництва та в побуті. З огляду на це, забезпечення належного рівня художньо-естетичної освіти набуває нині особливої актуальності і потребує переходу на більш гнучку стратегію ніж існуюча [3].

Художньо-педагогічна діяльність за спеціальністю «Педагогіка і методика середньої освіти. Образотворче мистецтво» базується на освітній діяльності Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії – одному з перших ступеневих вищих навчальних закладів України, в якому здійснюється підготовка за усіма освітньо-кваліфікаційними рівнями.

В Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії навчання здійснюється за схемою 2 + 4. Термін навчання – 6 років. В зв'язку з відсутністю в області спеціалізованої загальноосвітньої школи з естетичним профілем (поглиблене вивчення образотворчого мистецтва), в академію приймають на базі 9 класів. Це продиктовано і тим, що в такому варіанті зменшується розрив випускників художніх шкіл з часом їх вступу до вищого навчального закладу – художню школу закінчують в 7-8 класі і через рік вступають до вищого навчального закладу (на відміну від 3-4 років за класичною схемою). Позитивом такої схеми є і те, що до навчання залучається і талановита сільська молодь, яка не мала можливості навчатися в художній школі. По закінченні другого курсу студенти отримують атестат про повну загальну середню освіту профільного типу (естетичного профілю).

Також навчальний заклад має право приймати на базі повної загальної середньої освіти і зараховувати студентів на 3 курс. Після 6 років навчання (після 4 на базі 11 класів) студенти отримують диплом «бакалавра» за спеціальністю «Педагогіка і методика середньої освіти. Образотворче мистецтво», що говорить про здобуття базової вищої освіти за європейським зразком.

Мета, принципи та цільові програми освітньої діяльності академії відповідають концептуальним ідеям Національної доктрини розвитку освіти, Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», Державної національної програми «Освіта» (Україна ХХІ століття), Державної програми «Вчитель».

Метою художньо-педагогічної діяльності є:

- сприяння відтворенню й розвитку духовного потенціалу держави;
- забезпечення навчальних закладів, сфер соціальної та виробничої діяльності кваліфікованими фахівцями з образотворчого мистецтва;
- формування духовних і моральних принципів, норм поведінки особистості, стичної та професійної компетентності.

Художньо-педагогічна діяльність базується на **принципах**:

- багатопрофільності;
- якості освітніх послуг, якості змісту та результатів художньо-педагогічної освіти, якості педагогічних технологій;
- ступеневості підготовки фахівців;
- задоволення освітніх потреб студентів відповідно до їх інтересів, потреб суспільства у висококваліфікованих спеціалістах;
- використання державних стандартів вищої освіти як обов'язкового мінімуму змісту художньої освіти і змісту навчання;
- відповідності рівнів освіти та освітньо-кваліфікаційного рівня підготовки випускників вимогам суспільного поділу праці;
- випереджувального інноваційного розвитку художньо-педагогічної освіти;
- забезпечення вибору спеціалізацій для задоволення вимог ринку праці;
- особистісної орієнтації художньо-педагогічної освіти;
- формування загальнолюдських і національних цінностей;
- системності аналізу всіх чинників, які впливають на якість освітньої діяльності, моніторингу та своєчасного запобігання кризових явищ на рівні академічної групи, навчального курсу, кафедри, факультету;

- моніторингу якості художньо-педагогічної освіти, забезпечення його прозорості, відкритості, сприяння розвитку громадського контролю.

Відповідно до цілей та принципів освітньої діяльності виділені **цільові програми** та засоби їх реалізації:

1. *Кадрове забезпечення галузі художньої освіти* через формування високоякісного контингенту студентів; адекватності змісту освіти вимогам системи праці; формування змісту освіти та змісту навчання на основі суб'єктно-діяльнісного, творчого, особистісно орієнтованого підходів за принципами цілеспрямованості, прогнозування та діагностування; формування фахових компонентів державних стандартів вищої освіти з урахуванням традицій наукових шкіл, потреб художньо-педагогічної галузі та запитів студентів; формування номенклатури спеціальностей і спеціалізацій відповідно до змін ринкових умов; конкурентоспроможність випускників на ринку праці; оновлення змісту освіти та організації навчально-виховного процесу відповідно до демократичних цінностей, сучасних науково-технічних досягнень, підвищення якості освіти, оновлення форм організації навчально-виховного процесу; перепідготовку, спеціалізацію, розширення професійного профілю, стажування фахівців, розробку ефективних педагогічних технологій; вивчення попиту на окремі спеціальності та спеціалізації на ринку праці; сприяння працевлаштуванню випускників; створення сприятливих умов для розвитку обдарованої молоді; виконання державного замовлення та угод про підготовку фахівців відповідної кваліфікації.

2. *Національне виховання* через забезпечення культурного і духовного розвитку особистості, виховання в душі патріотизму та поваги до Конституції України; прищеплення студентам демократичного світогляду, дотримання громадянських прав і свобод, поваги до традицій, культури, віросповідання та мови спілкування народів світу; формування у молоді сучасного світогляду, розвиток творчих здібностей і навичок самостійного наукового пізнання, самоосвіти і самореалізації особистості, стимулювання у молоді прагнення до здорового способу життя; розвиток гуманістичної

освіти, що ґрунтується на культурно-історичних цінностях народу, його традиціях і духовності; утвердження національної ідеї, самосвідомості, що сприяє національній самоідентифікації, розвитку художньої культури, оволодінню цінностями світової культури, загальнолюдськими надбаннями; формування у молоді потреби й уміння жити в громадянському суспільстві, духовності та фізичної досконалості, моральної, трудової, екологічної культури; формування національних світоглядних позицій, ідей, поглядів і переконань на основі цінностей вітчизняної та світової культури; прищеплення здатності до самостійного мислення, суспільного вибору і діяльності, спрямованої на процвітання України.

3. *Забезпечення рівного доступу до здобуття освіти* через запровадження ефективної системи інформування громадськості про можливості здобуття вищої художньо-педагогічної освіти; інтеграцію з іншими вищими навчальними закладами різних рівнів акредитації; запровадження гнучких освітніх програм та інформаційних технологій навчання.

4. *Створення системи неперервної освіти* через забезпечення послідовності змісту та координації навчально-виховної діяльності на різних ступенях освіти; розробку індивідуальних модульних навчальних програм різних рівнів складності залежно від конкретних потреб; запровадження та розвиток дистанційної освіти.

5. *Підготовка студентства до життєдіяльності в інформаційному суспільстві* через інформатизацію системи художньо-педагогічної освіти, спрямованої на задоволення освітніх інформаційних і комунікаційних потреб учасників навчально-виховного процесу; запровадження дистанційного й кореспондентського навчання із застосуванням у навчальному процесі та бібліотечній справі інформаційно-комунікаційних технологій поряд із традиційними засобами; створення електронних підручників; застосування сучасних засобів навчання тощо.

6. *Посилення художньо-педагогічної освіти і науки* через фундаменталізацію освіти, інтенсифікацію наукових досліджень; розвиток

освіти на основі новітніх наукових і технологічних досягнень, випереджувальний розвиток художньо-педагогічної освіти; інноваційну освітню діяльність; правовий захист освітніх інновацій і результатів науково-педагогічної діяльності як інтелектуальної власності; запровадження наукової експертизи варіативних компонентів державних стандартів освіти, підручників, інноваційних систем навчання та виховання; залучення до наукової діяльності обдарованої студентської молоді, педагогічних працівників; поглиблення співпраці та кооперації з іншими навчальними закладами і науковими установами; залучення до навчально-виховного процесу провідних вчених; запровадження цільових програм, що сприяють інтеграції освіти і науки; забезпечення якості художньо-педагогічної освіти відповідно до новітніх досягнень науки, культури і соціальної практики; взаємозв'язок освіти і науки, педагогічної теорії та практики.

7. *Моніторинг і використання зарубіжного досвіду* через проведення спільних наукових досліджень, співробітництво з міжнародними фондами, проведення міжнародних наукових конференцій, семінарів, симпозіумів; сприяння участі педагогічних та науково-педагогічних працівників у відповідних заходах за кордоном; освітні та наукові обміни, стажування за кордоном студентів, педагогічних і науково-педагогічних працівників; аналіз, відбір, видання та розповсюдження кращих зразків зарубіжної наукової і навчально-методичної літератури.

8. *Кадрове забезпечення навчального процесу* через відповідність кадрового забезпечення вимогам атестації та акредитації спеціальностей; основні форми підготовки наукових та науково-педагогічних працівників вищої кваліфікації: аспірантуру, докторантуру та інститут здобувачів; стажування та підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників; створення оптимальних умов для ефективної професійної діяльності педагогічних та науково-педагогічних працівників; забезпечення економічних і соціальних гарантій для професійної самореалізації педагогічних та

науково-педагогічних працівників, підвищення соціального статусу відповідно до їх ролі у суспільстві.

Базова мистецька освіта має включати цикл дисциплін, які складають фундамент сучасного образотворчого мистецтва: рисунок, живопис, композицію, графіку, історію мистецтв, художню культуру, декоративно-ужиткове мистецтво, а також дисциплін із сучасними прикладами застосування образотворчого мистецтва (зокрема, застосування персональних комп'ютерів у образотворчому мистецтві, комп'ютерну графіку та графічний дизайн тощо). Одночасно ці дисципліни повинні доповнюватися курсами психолого-педагогічного та методичного напрямку, які мають важливе значення для професійної підготовки майбутнього вчителя образотворчого мистецтва. Спеціальні курси мають доповнювати базовий зміст новими мистецькими теоріями і методами. Підготовка фахівців з образотворчого мистецтва включає тривалу (21 тиждень) педагогічну практику студентів у загальноосвітніх закладах м. Хмельницького і області. Підготовка фахівців з образотворчого мистецтва здійснюється на основі замовлень управління освіти і науки Хмельницької обласної державної адміністрації.

Кафедра образотворчого мистецтва перейшла на багатоступеневе навчання, яке враховується у нових навчальних планах, розроблених відповідно до стандартів вищої освіти. Багатоступенева система освіти передбачає підготовку фахівця зі спеціальності 6.010100 «Педагогіка і методика середньої освіти. Образотворче мистецтво», 8.010103 «Педагогіка і методика середньої освіти. Образотворче мистецтво».

Форми і методи роботи щодо підготовки фахівців з образотворчого мистецтва повністю відповідають кваліфікаційній характеристиці цієї спеціальності, навчальному плану та програмам дисциплін. Ці ж документи складають основу нормативно-правового забезпечення реалізації моделі підготовки вчителя образотворчого мистецтва.

Учитель образотворчого мистецтва повинен гармонійно поєднувати в собі всі компоненти загальнолюдської культури, цілісно формувати відповідну культуру й у своїх учнів.

Для підвищення якості підготовки фахівців з образотворчого мистецтва використовуються:

- обладнання спеціалізованих лекційних аудиторій з історії мистецтва, методики викладання образотворчого мистецтва та художньої культури, педагогічного малюнка сучасними відео- та аудіотехнічними засобами, можливістю роботи в мережі INTERNET;

- педагогічні класи, в яких студенти з першого курсу можуть отримувати професійну підготовку: працювати помічниками вихователів та помічниками вчителів;

- підготовка фахівців зазначеного напрямку передбачає: введення майстер-класів, в яких один спеціаліст викладає кілька дисциплін, пов'язаних між собою логікою образотворчого мистецтва (наприклад: рисунок, живопис, композиція тощо);

- створення центру довузівської підготовки для молоді з використанням дистанційних методів навчання;

- забезпечення навчальних дисциплін повітряною навчально-методичною літературою, розробка планів видання навчальних посібників та їх електронних версій; започаткування накопичення фонду наукової навчальної літератури, дипломних і курсових робіт на магнітних носіях.

Нормативно-правове забезпечення реалізації концепції розвитку спеціальності «Педагогіка і методика середньої освіти. Образотворче мистецтво» здійснюється згідно з наказами та інструктивними документами Міністерства освіти і науки України.

У світлі основних напрямів, відображених у цій концепції, освітня діяльність за такими напрямками здійснюється при прагненні до максимального використання творчого потенціалу, активізації самостійності і

відповідальності кожного студента в оволодінні навчальними дисциплінами і системою умінь, здатністю до здійснення професійних функцій вчителя.

На кафедрі образотворчого мистецтва широко пропагується і використовується педагогіка співпраці через організацію системи самостійної роботи студентів, залучення їх до наукового і творчого пошуку, підготовка спільних наукових (участь у конференціях) та творчих (участь у виставках) проєктах.

Отже, європейський освітній простір поступово трансформує класичну систему підготовки вчителя образотворчого мистецтва. Ця трансформація ефективно поєднується зі ступеневим характером вітчизняної освіти і високим вмістом практичної підготовки. Зрозуміло, що відкривається великий пласт нерозв'язаних питань. Саме гармонійне поєднання вітчизняної художньо-педагогічної традиції з інноваційними підходами західноєвропейського зразка дозволить дати відповідь на складні питання перехідного періоду.

Література

1. Бутенко Володимир. *Методологічні аспекти становлення мистецької та дизайнерської освіти в Україні*. // *Диалог культур: Україна у світовому контексті: мистецтво і освіта: Зб. наук. праць /* Ред. кол. І.А.Зявон (голов. ред.), С.О.Черепанова (упоряд. і відп. ред.), Н.Г.Ничкало, О.П.Рудницька та ін. – Львів: Українські технології, 2001. – Вип.6. – 372с. – С.135-143.
2. Зявон І.А. *Проблеми естетичного виховання у контексті динаміки культури // Духовний розвиток особистості засобами мистецтва*. – Чернівці. – 1994. – Ч.1. – С.15-20.
3. Рудницька О.П. *Проект стандарту освітньої галузі художньої культури // Державний стандарт загальної середньої освіти в Україні /* Костюк О.Г., Левчук Л.Т., Масол Л.М. – К.: Генеза, 1997. – С. 14-24.

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ДИЗАЙНЕРА ЯК КОМПОНЕНТА ДИЗАЙНЕРСЬКОЇ ОСВІТИ

Попова І. І.

Київський національний університет технологій та дизайну

Анотація: У статті розглядаються особливості формування творчої особистості, умови для її розвитку як невід'ємної частини дизайнерської освіти.

Ключові слова: творчість, творча особистість, дизайн-освіта.

Аннотация: Попова И.И. Формирование творческой личности дизайнера как компонента дизайнерского образования. В статье рассматриваются особенности формирования творческой личности, условия для ее развития как неотъемлемой части дизайнерского образования.

Ключевые слова: творчество, творческая личность, дизайн-образование.

Annotation: Popova I.I. Formation of the creative person of the designer as component of design education. In the article the features of forming of creative personality, condition for its development as inalienable part of designer education are examined.

Keywords: creation, creative personality, design.